

Kuntoutuksen ja työhön tukemisen mahdollisuudet kun on oppimisvaikeus

Raija Kerätär

LT, kuntoutuslääkäri

Oorninki Oy

Sidonnaisuudet

- Oorninki Oy, kouluttaja, toimitusjohtaja ja hallituksen pj.
- Kela, asiantuntijalääkäri, osa-aikainen
- Neural Oy, hallituksen jäsen

Tässä esityksessä...

- Tärkein tukitoimi on tunnistaa mahdollinen oppimisvaikeus ja ohjata asianmukaisiin tutkimuksiin
- Miten tunnistetaan?
- Kuntoutus on toimintakyvyn tukemista oppimisvaikeudesta huolimatta
- Prosessi vaatii monialaisia palveluita ja niiden yhteen koordinointia

Anni 17 v.

- 2/2020 hakee nuoren kuntoutusrahaa. Aiemmin 2 ammatillista koulutusta keskeytynyt, Valmalla ja nyt suunnittelee aloittavansa ICT-alan opinnot
- Dg. Vaikea-asteinen paniikkihäiriö, traumaattisia kokemuksia
- V:sta 2018 masennusta, ahdistuneisuutta, ahdistuskohtauksia, univaikeuksia, tukehtumisen tunnetta, hengenahdistusta, sosiaaliset tilanteet ahdistaa, paljon koulusta poissaoloja
- Koulumenestys ala-asteelta asti heikohkoa
- Lastensuojelun tukihenkilöä, psykoterapiaa, musiikkiterapiaa ei halua, lääkitystä ahdistukseen ja masennukseen alle hoitotason ja käyttämättömyyttä
- HOKS: ”Vaikeuksia selvittää perinteisen luokkamutoisen opetuksen vaatimuksista. Tarvitsee yksilöllisesti räätälöityä opetuksen suunnittelua”
- Kelan päätös: Nuoren kuntoutusrahan myöntö Valman ajalle, mutta jatkoon tarvitaan erotusdiagnostiset ja psykologin tutkimukset. Oppimisvaikeus?

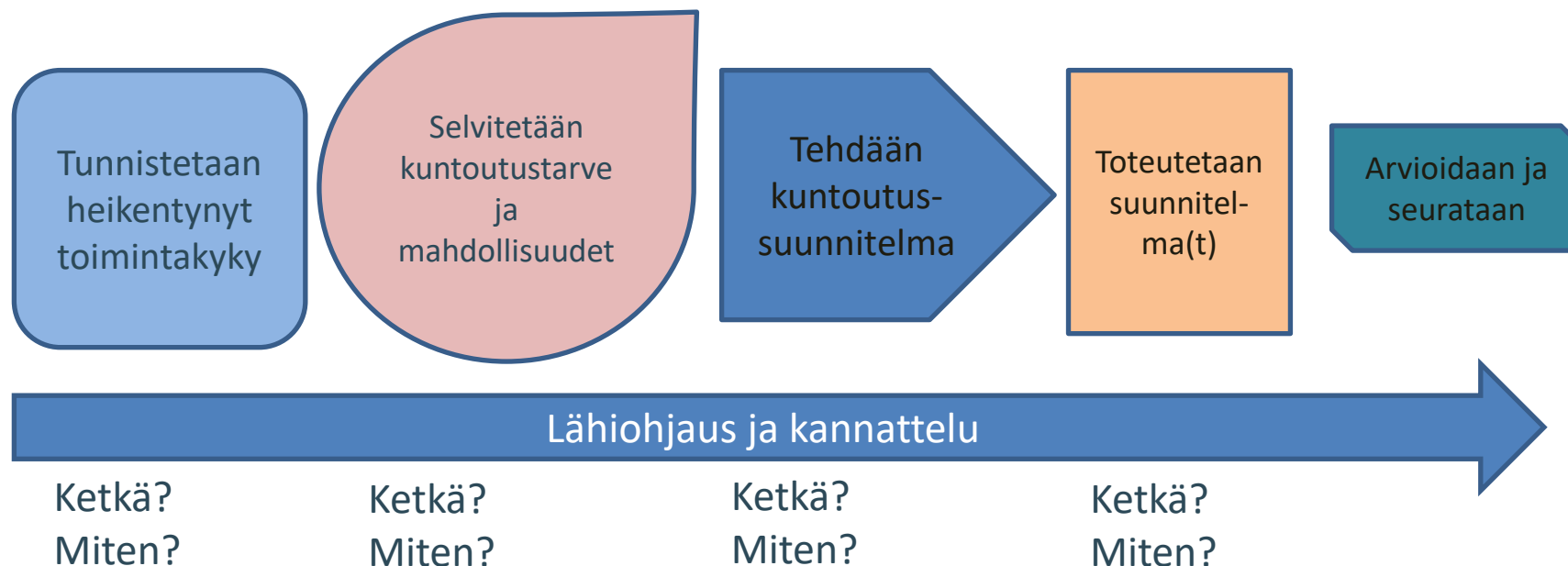
Anni 17 v. jatkuu

- Uusi hakemus 10/2020 Nuorten kuntoutusraha varastomiehen koulutukseen
- Toimitettu erillinen psykologin lausunto, jota ei mitenkään lääkärinlausunnossa kommentoida. Selkeä kielellinen erityishäiriö
- HOKS:ssa ei mitään tietoa psykologin tutkimuksen löydöksistä
- Hylky ja soitto hoitavalle lääkärille (vanhemman luvalla). Suositeltu kuntoutussuunnitelman laatimista ja mm. vammaistuen hakemista
- 1/2021 Uusi hakemus. Nuorisopsykiatri: lääkitys aloitettu uudelleen, verkostoneuvottelu pidetty (neu.psy, kuraattori, erityisopettaja, oppilaitoksen psykologi). Yhteinen suunnitelma oppilaitoksen tukitoimiin. Jatketaan erotusdiagnostisia tutkimuksia, psykoterapia-arvio, lääkityksen seuranta, persoonallisuus?, lukihäiriö?
- Nuoren kuntoutusrahaan myöntö

Virta-hanke Oulu

- Alle 30-vuotiaiden työttömien palvelu- ja kuntoutustarpeen arvioinnin kehittämishanke 2011-13, Kaste-rahoitus
- 53:sta työllistymisen uralla jumiutuneesta nuoresta (TYP-asiakkuus)
 - 16 (30%) työkyvytön.
 - Heistä 7:llä todettiin lievä älyllinen kehitysvamma, F70 ja yhdellä keskivaikea kehitysvamma, F71 .
 - suurella osalla kehityksellinen häiriö oli jossain vaiheessa, usein koulun aloitusvaiheessa todettu, mutta seuranta oli jäänyt.
 - 8:lla työkyvyttömyyden syy oli muu mielenterveyden häiriö
 - 17 (32%) ohjattiin mtt:oon dg:a ja hoidon suunnittelua varten
- Palvelujärjestelmässä aukkoja, vastuu nuorten palveluihin ohjaamisesta puuttuu ja nuori joutuu luukutuksen uhriksi
- Tarvitaan monialaisen yhteistyön parempaa johtamista ja rakenteita (sosiaalitoimi, perusterveydenhuolto, Kela, te-toimi, esh)

Kuntoutus prosessina järjestelmästä nähtynä

Oireileva nuori

Taustalla on oppimisvaikeus
kunnes toisin on todistettu

Tärkeintä oireilevan nuoren kuntoutuksessa ja työhön tukemisessa on

1. Hoksata epäillä kehityksellistä häiriötä tai oppimisen vaikeutta ja ohjata oikeisiin tutkimuksiin
2. Selvittää, minkälaisesta vaikeudesta on kysymys
 - Psykologin/neuropsykologin, lastenneurologin, foniatriin, psykiatriin tutkimukset
 - Johtopäätökset diagnostiikasta ja hoidon sekä kuntoutuksen tarpeesta
3. Suunnitella asianmukaiset yksilölliset tukitoimet ja kuntoutus tutkimusten pohjalta

Huolimerkkejä

- Kehityksen viivästyminen (erityisesti puhe ja kielelliset taidot)
- Käyttäytymisen ja tunne-elämän häiriöt
- Ongelmia sosiaalisuudessa: kaverit /harrastukset
- Koulussa vaikeuksia ja erityisen tuen ja yksilöllistetyn opetussuunnitelman tarvetta, Luki-testit
- Omatoimisuustaidot arjessa / itsenäistyminen / raha-asiat
- Ammatillinen koulutus/koulutukset keskeytyvät
- Asiakkaan / vanhempien mielipide mahdollisista ongelmista EI riitä

Työssä selviytyminen, ohjaajan havainnot

	1	2	3	4	5
Työelämävalmiudet					
Työaikojen noudattaminen					x
Työpaikalle sopiva ulkoasu		X			
Käyttäytyminen ja toisten kohtaaminen		X			
Työpaikan pelisääntöjen noudattaminen /alaistaidot				X	
muu (mikä?)					
Toiminta työssä					
Ohjeiden ymmärtäminen		X			
Ohjeiden noudattaminen	X				
Oma-aloitteisuus	X				
Kyky itsenäiseen työskentelyyn	X				
Kyky tehdä työ tavanomaisen perehdytyksen jälkeen	X				
Työtaidot			X		
Työmotivaatio ja aktiivisuus		X			
Stressinsieto			X		
Muu (mikä?)					
Työssä näkyvä terveys					
Työssä vaadittava fyysinen suorituskyky				X	
muu (mikä?)					
Käsitykseni selviytymisestä vastaavassa avointen työmarkkinoiden työssä					
Työelämävalmiudet	X				
Toiminta työssä		X			
Terveys / työkunto				X	
muu (mikä?)					

Opettajien havainnot?

- Peruskoulun aikaiset oppimisvaikeudet ja tuen tarve?
- Toisen asteen opinnoissa menestyminen, vaikeudet ja havaittu tuen tarve
- Yksilöllistetty opintosuunnitelma
- Erityisen tuen yms. tukitoimien päätökset
- Kulkevatko nämä tiedot nuorta hoitavalle lääkärille?

Miksi pitäisi diagnosoida?

- Diagnoosi haitat?
 - Leimaantumisen?
 - Elinaikaisen sairauden / vamman aiheuttama suru ja ahdistus. Toisen ihmisen avun tarve voi olla pysyvää.
- Diagnoosin hyödyt?
 - Kuntoutuksen ja tarvittavien palveluiden / tuen varhainen tunnistaminen ja suunnittelu
 - Sosiaalivakuutuksen etuuksien oikeudet todetaan
 - Perinnöllisissä sairauksissa ohjaus ja tuki

Tukitoimet yksilölliset tarpeet huomioiden

- Opinto- ja ammattialan sopivuuden arviointi
- Oppilaitoksen tuki (ei yleensä yksin riitä)
- Ahdistus- ja masennusoireiden hoito, muiden samanaikaisten sairauksien hoito, mm. ADHD, autismin kirjon häiriöt
- Itsenäistymisen ja arkitoimintakyvyn tukitoimet
 - Asumisen tuki, oma ohjaaja, toimintaterapeutti, neuropsykologinen kuntoutus, neuropsykiatrinen valmennus
 - Vanhempien tuki
- Sosiaalivakuutuksen edut: kuntoutusraha, vammaistuet ym.
- Kelan ammatillisen kuntoutuksen tukitoimet
- Te-palveluiden työllistymisen tukitoimet

Erilaisia oppimista heikentäviä vaikeuksia

- Kielen hahmottaminen, kielen ymmärtäminen (luettu teksti, puhe), kielen tuottaminen ja kielellisen materiaalin muistaminen heikentynyt
 - Opinnoissa hyödynnetään vahvempaa näönvaraista oppimiskanavaa ja tekemällä oppimista
 - Opiskelutekniikat ja -olosuhteet, neuropsykologinen kuntoutus
 - Käytännön työt, joita voi oppia muutenkin kuin pelkästään lukemalla
- Näönvarainen hahmottaminen ja -muisti heikentynyt
 - Usein myös toiminnanohjauksen ongelmia ja hitautta
 - Työelämän vaatimusten kannalta hankala häiriö
 - Havaitaan usein toiminnassa: hidasta, ei siirry sujuvasti työstä toiseen, keskeytykset ja muutokset hankalia, ohjaustarve työssä runsasta

Kuntoutuksesta käytännössä...

- Tieto: Erilainen oppija, heikkoudet ja vahvuudet. ”En ole tyhmä”
- Nuoren on ensin saatava kokemuksia onnistumisesta, koska motivaatio on usein ”kovan kokemuksen jyräämää”
 - Oma ohjaaja, etsivä nuorisotyö, yksilöllistetty opintosuunnitelma, kuntouttava työtoiminta yms.
- Kuntoutussuunnitelma oltava sitä räätälöidympi, mitä vaikeammasta toimintakykyongelmasta on kysymys
- On syytä olla monialaisesti suunniteltua: oma ohjaaja, psykologi/neuropsykologi, puheterapeutti, hoitava lääkäri, opo/opettajat, sosiaalityöntekijä ym.
- On pitkä prosessi ja vaatii seurantaa
- Ei ”paranna”, mutta auttaa selviytymään erilaisissa tilanteissa

Kelan kuntoutus

- Tutkimukset työ- ja toimintakyvyn sekä oppimiskyvyn laadun selvittämiseksi ja kuntoutustarpeesta kuuluvat terveydenhuollolle / erityishuoltoosastolle
- Kelan ammatillinen kuntoutus kun:
 - Todettu **sairaus** aiheuttaa olennaista haittaa opiskelu- tai työkykyyn ja heikentää työllistymisen mahdollisuuksia tai
 - Kun **kokonaistilanteessa** on syrjäytymisen uhka
 - Kuntoutussuunnitelma tulee olla tarkoituksenmukainen
 - Nuorilla 16-29 v. ei aina tarvita lääkärinlausuntoa
- Nuoren kuntoutusraha 16-19 v:lle ~ kuten ammatillinen kuntoutus mutta lievempi ”työelämätavoite” ja useiden tukitoimien tarvetta

Kelan kuntoutusmuotoja

- Ammatillinen kuntoutusselvitys enint. 12 pv.
- Nuotti-valmennus 16-29 v:lle
- Ammatilliset kuntoutuskurssit kesto 9kk.
- Koulutuskokeilu
- Kuntoutuspsykoterapia tai neuropsykologinen kuntoutus
- Työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus (TEAK) työkokeilu (3-6kk) ja työhön valmennus (3-21kk)
- Vaativa lääkinnällinen kuntoutus (kun sairaus aiheuttaa huomattavat rajoitukset suorituksissa ja osallistumisessa). Esim. toimintaterapia, puheterapia tai neuropsykologinen kuntoutus

Toimeentulo Kelan kuntoutuksen aikana

- Kuntoutusraha
 - Ammatillisen kuntoutuksen ajalla
 - Kelan myöntämänä ammatillisen koulutuksen ajalta
 - Nuorten kuntoutusraha

Työhön tukeminen käytännössä 1/(2)

1. Arkitoimissa selviytymisen tukeminen, asuminen, talous
2. Sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen, ts. ihmisten ilmoille ja ikäryhmänsä piiriin (nuorisotyö, Ohjaamo)
 - Toiminta ja tekeminen (tarv. ohjattuna yhdessä hengailu)
3. Tekemisen säännöllistäminen (esim. kuntouttava työtoiminta)
4. Monialainen työkyvyn arviointi, ml. toiminnallinen työssä(tai koulussa) selviytymisen arviointi pohjana
 - Sisältää psykologin tutkimuksen ja lääkärin tekemän diagnostiikan

Työhön tukeminen käytännössä 2/2

5. Tarvittavien hoitosuunnitelmien laatiminen ja käynnistäminen
6. Psykoedukaatio, myös perhe tarv.
7. Tavoitteellisten ammatillisten suunnitelmien laatiminen edelliset kohdat huomioiden
 - Hyödynnetään Kelan kuntoutustoimien mahdollisuudet ja te-palveluiden mahdollisuudet ym.
 - Esim. jos kuntouttavassa työtoiminnassa alkaa pärjätä, edetään TEAK:iin tai koulutuskokeiluun tai Te-palveluissa palkkatuettuun työhön

Lopuksi

- Jos oppimisvaikeus on todettu joskus, se pitää huomioida työhön tukemisen ratkaisuissa koko loppu elämän ajan
- Varo epärealistisia ja ylioptimistisia suunnitelmia!
 - Haittaavat asiakasta enemmän kuin sinua
- Mieti, kenen tehtävä on tunnistaa asiakkaanasi olevan henkilön mahdollinen oppimiskyvyn vaikeus?